

УДК 378.147.007.2

М.О. Зубкова

ОЗНАКИ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

У статті розглянуто поняття «уміння», суть умінь, розкрито основні характерні ознаки організаторських умінь інженерів.

Ключові слова: *уміння, організаторські вміння, організаторські вміння інженерів.*

В статье рассмотрено понятие «умение», сущность умений, раскрыты основные характерные признаки организаторских умений инженеров.

Ключевые слова: *умения, организаторские умения, организаторские умения инженеров.*

The term «skill» and the essence of skills are considered; the main characteristic features of organizational skills of engineers are revealed in the article.

Key words: *skills, organizational skills, organizational skills of engineers.*

Постановка проблеми. Одним зі шляхів розкриття суті поняття, що досліджується, є аналіз визначення цього поняття, розгляд його тлумачення науковцями. Для дослідження організаторських умінь майбутніх інженерів ключовим є поняття «уміння», що й зумовлює необхідність його вивчення.

Аналіз актуальних досліджень. Уміння є одним з найважливіших психолого-педагогічних понять, що характеризує вимоги до підготовки учнів і студентів, здатність людини здійснювати певну діяльність. Проблема формування умінь досліджувалася Ю. Бабанським, Є. Климовим, В. Крутецьким, Н. Кузьмінім, А. Лутошкіним, А. Марковою, А. Мясіщевим, К. Платоновим, С. Рубінштейном, Б. Тепловим, В. Шадріковим, Л. Уманським та ін. Проте й на сьогодні не існує єдиної чітко визначеної характеристики умінь.

Мета статті – проаналізувати характерні ознаки умінь, виявити ці ознаки в організаторських уміннях, визначити відповідні особливості у формуванні організаторських умінь майбутніх інженерів.

Виклад основного матеріалу. На основі логіко-семантичного аналізу поняття «уміння», зіставлення та узагальнення характерних, на думку деяких дослідників, ознак умінь, виділяють як провідні такі аспекти.

Цілеспрямованість умінь розкриває визначення їх як системи узгоджених дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. На цьому наголошують у своїх тлумаченнях поняття «уміння» більшість

науковців (О. Абдуліна, А. Алексєєв, А. Бобров, В. Войтко, Г. Гранік, М. Дьяченко, Т. Ільїна, Л. Кандибович, С. Кисельгоф, М. Левитов, І. Лернер, Є. Мілерян, Н. Недодатко, А. Петровський, В. Погалов, С. Резнік, А. Усова, М. Фіцула, О. Фролова та ін.). На думку К. Платонова, основою вміння є розуміння взаємовідношень між метою діяльності, умовами й способами її виконання [11, с. 225].

У визначенні організаторських якостей і умінь немало дослідників виділяють саме цільову спрямованість як суттєву ознаку. Так, зокрема, Г. Івашенко [5, с. 28] визначає організаторські якості як складну їх сукупність, що забезпечує діяльнісну позицію в колективі і виявляється в активному впливі на товаришів у процесі сумісної роботи щодо досягнення спільної мети, яка стоїть перед колективом. На думку А. Чижа, організаторські якості є соціально-психологічними утвореннями, завдяки яким здійснюється згуртованість, направленість, діловитість очолоної групи людей для досягнення відповідної колективної мети. В. Сапоровська розглядає організаторські якості як набуту готовність особистості знаходити раціональні прийоми розв'язання задачі, що стоять на шляху досягнення мети. На нашу думку, цілеспрямованість організаторських умінь виявляється дво-яко – постановка організатором мети виконання завдання перед групою та забезпечення усвідомленого її прийняття усіма членами групи.

Ця ознака умінь зумовила розробку мотиваційно-цільового етапу в технології формування організаторських умінь майбутніх інженерів.

Діяльнісний характер умінь виявляється, щонайперше, у визначенні суті поняття «уміння» як свідомо контрольованої дії (Д. Горбатов), практичних дій, сукупності прийомів і способів (Т. Ільїна), системи узгоджених дій (Н. Недодатко), вияву діяльності в усіх можливих варіантах (Є. Ботко), володіння складною системою психологічних і практичних дій, необхідних для доцільної регуляції діяльності (О. Щербаков), свідомого володіння певним прийомом діяльності, здатності людини виконувати дії (Ю. Бабанський, А. Бобров, Н. Волкова, С. Гончаренко, О. Коваленко, І. Лернер, А. Петровський, К. Платонов, В. Пунський, С. Резнік, А. Усова, М. Фіцула, О. Фролова, В. Ягупов, М. Ярмаченко, М. Ярошевський та ін.).

У дидактиці уміння розглядаються у структурі компонента змісту освіти «способи діяльності, досвід їх застосування», а саме – як втілення в уміння і навички учнів, котрі засвоїли цей досвід (І. Лернер).

Є. Ільїн досліджує уміння у двох аспектах: діяльнісному (уміння здійснювати будь-яку діяльність) та операційному (уміння виконувати дії та операції); на його думку уміння характеризується якістю виконання і способом управління.

Є. Бойко, Б. Ломов, В. Чебишева поняття «уміння» трактують як можливість здійснювати будь-який вид діяльності на професійному рівні.

Аналізуючи поняття «організатор», дослідники характеризують його через сукупність вимог до дій, які він виконує — заснує, здійснює підготовку, поєднує, влаштовує, налагоджує, впорядковує та відповідно класифікують. П. Керженцев [7] виділяє два типи організаторів: стратегів, які створюють плани й передбачають події та організаторів, котрі вмінють швидко орієнтуватися в конкретній ситуації й приймати правильні рішення.

На функціоналізмі та процесуальності організаторських умінь наголошував Л. Уманський [15]: організаторські уміння є дією, правильно виконаною в практичній організаторській діяльності на основі правил.

В. Сапоровська зазначає, що організаторські вміння виявляються у здатності особистості свідомо регулювати в різних ситуаціях свої власні дії та дії очолюваної нею групи людей, розглядає організаторські вміння одночасно як механізм і форму поведінки.

Науковці (В. Дружиніна, А. Ковальов, С. Кисельгоф, В. Крутецький, М. Левитов, Є. Мілерян, В. Мясіщев, К. Платонов, В. Орлов, В. Резнікова, В. Шадріков та ін.) наголошують, що вміння забезпечують успішне, ефективне виконання дій, вони пов'язані з вибором і застосуванням правильних прийомів роботи, дозволяють людині не тільки залучатися до діяльності, але й здійснювати її на достатньо високому рівні. Відповідно до організаторської діяльності організаторські вміння як структурний компонент особистості, що містить комплекс специфічних і взаємопов'язаних операцій, дозволяють найбільш ефективно виконувати організаторську діяльність.

Діяльнісний характер умінь виявляється також у тому, що саме діяльність визначається дослідниками як один з основних чинників формування вмінь (Ю. Бабанський, Є. Ботко, Н. Волкова, Т. Гущина, В. Крутецький, Н. Кузьміна, Н. Лошкарьова, Н. Недодатко, В. Онищук, Н. Плешкова, В. Паламарчук, Б. Теплов, А. Усова, О. Шербаков, Г. Шукіна та ін.). З одного боку, організаторські вміння забезпечують успішне оволодіння організаторською діяльністю, а з іншого — набуваються і розвиваються саме в діяльності. Ці виснов-

ки вчених були використані нами у дослідженні організаторських умінь майбутніх інженерів за допомогою розробки в технології формування організаторських умінь студентів технічних ВНЗ спеціального етапу – діяльнісно-операційного.

Творче спрямування умінь – здатність особистості діяти доцільно і результативно в нових, змінених умовах (варіативних ситуаціях) (І. Лернер, К. Платонов та ін.). На мінливих умовах виконання діяльності наголошували Є. Мілерян, Г. Щукіна. Науковці Д. Барабаншиков, Н. Волкова, Л. Спирін, В. Ягупов пов'язують уміння з творчим використанням знань і навичок у практиці. Н. Плешкова визначає суть умінь як засвоєну діяльність, до структури якої входить творче мислення.

Досліджуючи організаторські уміння інженерів, ми погоджуємося з науковцями, котрі вважають, що уміння у своїй основі є творчими діями (В. Онищук, С. Пальчевський) або діями, що передбачають можливість переходу у творчість (С. Резнік). По-перше, організаторська діяльність інженерів є діяльністю в умовах, що постійно змінюються, і тому потребує гнучкості мислення в процесі аналізу нової, нестандартної, і навіть надзвичайної, аварійної ситуації та прийнятті адекватних рішень. По-друге, бурхливий розвиток науки і техніки стимулює інженерів, які виконують організаторські функції, виявляти ініціативність, оригінальність, винахідливість, творчий підхід, відкритість до нового і незвичного, незалежність в оцінках і судженнях, осмисленість у прийнятті нестереотипних рішень, здатність до впровадження новітніх технологій та їхньої розробки. По-третє, творчий характер організаторських умінь інженерів виявляється в умінні залучити до організаторської діяльності членів групи, правильно підібрати лідерів або організаторів мікрогруп, своїх найближчих помічників у кожній новій справі; умінні забезпечити умови для динамічного зростання кожного виконавця; здатності працювати творчо самому і стимулювати творчість усіх учасників діяльності.

У дослідженні використано цю особливість – творчу спрямованість умінь у процесі розробки технології формування організаторських умінь майбутніх інженерів. Відповідно до проведеного аналізу одним із важливих напрямів фахової підготовки інженерів у вищому технічному навчальному закладі визначено формування умінь студентів діяти в мінливих умовах, нестереотипно, варіативно, адекватно до умов і творчо використовувати набуті знання, уміння та навички.

Залежність між знаннями, навичками та уміннями є ще однією суттєвою характеристикою умінь і використовується багатьма

науковцями під час визначення цього поняття. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що існують різні підходи до співвідношення умінь та навичок і відповідно відмінності у трактуванні поняття «уміння» залежать від того, що автор вважає первинним – уміння чи навичку. Дослідники, які вважають первинним уміння, розглядають навичку як систему умінь (Р. Лемберг, П. Шимбирєв), як автоматизоване уміння (Ю. Бабанський, В. Беспалько, В. Давидов, О. Кабанова-Меллер, Г. Костюк, З. Решетова, С. Рубінштейн). Вони вважають, що уміння – початковий етап оволодіння дією, а навичка – дія більш високого рівня, розглядають уміння як незавершену навичку, лише один із етапів її формування, «проміжний етап оволодіння новим способом дії, що базується на будь-якому правилі (знанні) і відповідному правильному використанні цього знання в процесі вирішення певного класу завдань, але який ще не досягнув рівня навички» [12, с. 376].

У своєму дослідженні щодо проблеми формування організаторських умінь ми погоджуємося з іншими авторами (А. Барабанщиков, Л. Ітельсон, Н. Ломов), які вважають, що узагальнене вміння як складна система дій не може бути автоматизованим і трансформуватися в навичку. О. Абдуліна, А. Барабанщиков, Н. Білокур, О. Бойко, В. Войтко, Н. Волкова, Г. Гончаренко, М. Груздев, М. Дьяченко, Л. Ітельсон, Л. Кандибович, С. Кисельгоф, О. Коджаспіров, Г. Коджаспірова, Б. Ломов, Н. Ломов, Є. Мілерян, В. Онищук, С. Пальчевський, А. Петровський, І. Підласий, Н. Плешкова, М. Ржецький, Л. Спирін, Н. Тализіна, М. Фіцула, О. Фролова, О. Щербаков, В. Ягупов, М. Ярошевський у тлумаченні поняття уміння зазначають, що вони забезпечуються сукупністю накопичених знань і спеціальних навичок, є їх «синтезом» (К. Платонов), «сплавом, єдністю зі здібностями особистості» (В. Каплинський). Уміння розглядаються як засіб застосування здобутих знань у практиці. Узагальнюючи результати досліджень організаторських умінь, Р. Теплякова розглядає їх як готовність застосовувати на практиці організаторські знання, що є сукупністю відомостей про організаторську роботу, її цілі, прийоми, способи і правила виконання. Когнітивний етап технології формування організаторських умінь студентів технічних ВНЗ забезпечив теоретичну підготовку і набуття досвіду організаторської діяльності майбутніми інженерами.

Особистісний характер умінь виявляється в різних аспектах. По-перше, це врахування раніше отриманого досвіду як основи для виконання людиною певної діяльності. У тлумаченні поняття «уміння»

на цьому наголошують В. Каплинський, С. Пальчевський, К. Платонов, В. Ягупов та ін. Однак, Н. Кузьміна розглядає уміння як сплав із досвідом і творчими можливостями людини, Р. Теплякова – як здатність діяти з урахуванням набутого досвіду і конкретної наявної ситуації. Для дослідження організаторських умінь майбутніх інженерів дана характерна їх ознака зумовлює необхідність вивчення і виховання наявних у студентів умінь.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень проблеми формування умінь у школярів свідчить, що більшість науковців (Ю. Бабанський, І. Лернер, В. Пунський, В. Сичова, О. Терпугова, І. Хом'юк) поділяли вміння на спеціальні (специфічні, предметні) та загальнонавчальні (міжпредметні), які необхідні у вивченні будь-яких навчальних дисциплін. Зокрема, наприклад, організаційні вміння. До загальнонавчальних належать досить широкий спектр умінь:

- визначати мету діяльності (О. Савченко, Т. Шамова);
- розуміти та визначати завдання, продумувати хід, етапи його виконання (Ю. Бабанський, М. Данилов, Б. Єсіпов, Т. Шамова);
- прогнозувати результати діяльності (О. Савченко);
- самостійно раціонально планувати свою роботу (Ю. Бабанський, А. Бобров, І. Лернер, М. Скаткін, В. Резнікова, Т. Шамова, А. Усова, Н. Лошкарьова, Н. Тализіна, В. Пунський, О. Савченко, Н. Недодатко);
- створювати необхідні сприятливі умови для успішної роботи (Ю. Бабанський, Т. Бистрова, М. Данилов, Б. Єсіпов, В. Пунський);
- правильно організувати робоче місце (А. Бобров, А. Усова, Н. Лошкарьова, О. Савченко, В. Кулько, Т. Цехмістрова);
- дотримуватися режиму дня та гігієни навчальних занять (Н. Лошкарьова, В. Кулько, Т. Цехмістрова);
- орієнтуватися в часі, раціонально розподіляти й економічно використовувати його (Н. Недодатко, О. Савченко, Т. Шамова);
- розподіляти й раціонально використовувати засоби діяльності (І. Лернер, М. Скаткін, Т. Шамова), працювати з підручником і довідковою літературою (В. Резнікова), користуватися навчальним приладдям (М. Лошкарьова);
- застосовувати раціональні способи діяльності (В. Пунський);
- здійснювати самоконтроль виконаної роботи (А. Бобров, А. Усова, Н. Лошкарьова, Н. Тализіна, Н. Недодатко, В. Пунський, М. Данилов, Б. Єсіпов, В. Резнікова, Т. Шамова);
- оформляти результати своєї роботи (В. Резнікова);

– здійснювати самооцінку (Н. Недодатко, В. Кулько, Т. Цехмістрова), робити висновки щодо оцінки роботи й щодо подальших дій (М. Данилов, Б. Єсіпов);

– організовувати навчальну діяльність у взаємодії (О. Савченко), співпрацювати з іншими особистостями (Н. Тализіна), брати участь у колективних і групових заняттях, допомагати вчителю в організації навчання, організовувати взаємодопомогу однолітків у навчанні (Н. Лошкарьова, В. Пунський);

– займатися самоосвітою (В. Пунський).

В. Ягупов у своїй класифікації умінь не виділяє окремо організаційні уміння. На його думку, до інтелектуальних умінь слід віднести планування роботи, а до практичних – вміння діяти згідно з планом, організовувати своїх працівників на виконання завдання [18, с. 239].

С. Воровщиков виокремлює навчально-управлінські вміння, що забезпечують планування, організацію, контроль, регулювання й аналіз власної навчальної діяльності учнів [2]. Дослідник вважає їх більш змістовними, ніж навчально-організаційні вміння.

Науковці наголошували на важливій ролі загальнонавчальних умінь у формуванні вмінь учитися (Ю. Бабанський), в оволодінні знаннями (Т. Ільїна), у розвитку мислення (В. Пунський). І. Лернер зауважував, що навчальні вміння мають сприяти формуванню в учнів здатності й готовності до самоорганізації та самоконтролю своїх можливостей.

Набуття учнями вищезазначених умінь створює базу для організації власної діяльності та діяльності очолюваної групи, у фаховій підготовці студентів технічних ВНЗ ці вміння вдосконалюються і на їх основі починають формуватися професійно спрямовані організаторські вміння. У дослідженні відстежувалася динаміка розвитку організаторських умінь майбутніх інженерів, відбувалося їх коригування. Те, наскільки сформовані у студентів організаційні вміння, який вони мають досвід організаторської роботи, було враховано нами в розробці технології формування організаторських умінь майбутніх інженерів шляхом виділення окремого етапу – діагностично-коригувального.

По-друге, в особистісному аспекті науковці розглядають уміння як вияв готовності особистості до певних дій чи операцій (І. Лернер, В. Онищук, В. Орлов, О. Фролова та ін.). Серед різних тлумачень готовності у психологічній літературі відповідають такі визначення, як якість особистості (К. Платонов, М. Д'яченко, Л. Кандибович, Є. Козлов, А. Щербаков), і, зокрема, професійно значуща

якість, що забезпечує ефективність діяльності (І. Зимня, Є. Леванова, В. Сластьонін, А. Щербаков та ін.), сукупність окремих якостей (Є. Антипова, А. Веденов, А. Ковальов, С. Либін та ін.), система інтегративних якостей, властивостей, знань і навичок особистості (К. Дурай-Новакова). Л. Кондрашова визначає готовність як поєднання психологічних особливостей і моральних рис особистості, а К. Платонов – як інтегральну властивість особистості, початок якої у підструктурі досвіду і зумовлений знаннями, уміннями й навичками. Готовність до діяльності розглядається науковцями (І. Виноградов, Б. Ломов, В. Пушкін, А. Ухтомський та ін.) як синтез різних властивостей особистості. Зокрема, В. Крутецький до них відносить активне позитивне ставлення до діяльності, схильність займатися нею; ряд характерних рис і стійкі інтелектуальні почуття; наявність під час діяльності сприятливих для її виконання психологічних станів; певний фонд знань, умінь, навичок у відповідній галузі; певні психологічні особливості в сенсорній та розумовій сферах, які відповідають вимогам даної діяльності [9, с. 20].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що науковці визначають організаторські уміння через поняття «готовність» як набуту з досвідом готовність діяти, певний ступінь готовності до дії, сукупність практичних прийомів і способів організації. У працях Д. Латишиної, З. Матвеевої, В. Ніколаєва, Є. Токсомбаєвої організаторські уміння розглядаються як готовність, здатність особистості легко і швидко знаходити потрібні прийоми, способи розв'язання організаторських задач, раціональне рішення для кожної нової проблеми.

У цілому, організаторські уміння розглядають як готовність здійснювати організаторську діяльність. Уміння входять до складу характеристик, що визначають готовність особистості до діяльності, але, очевидно, є одними з основних, визначальних характеристик, оскільки саме з наявністю умінь науковцями ототожнюється стан готовності до діяльності.

Готовність до організаторської діяльності можна схарактеризувати як вияв системи умінь:

– мотиваційна готовність – позитивне ставлення до організаторської діяльності, бажання виконувати роль організатора та вміння мотивувати професійну діяльність членів колективу щодо виконання поставлених завдань;

– емоційна готовність – уміння надихати людей, заряджати енергією та оптимізмом, емоційна врівноваженість і уміння контролювати

лювати свою емоційність та членів групи, стресовитривалість і уміння максимально зменшити вияви стресових симптомів у колективі;

– компетентнісна готовність – професійні та організаторські знання, розуміння організаторських завдань, уміння трансформувати знання, застосовувати їх на практиці для чіткого розуміння цілей і сприйняття нових ідей, кваліфікованого аналізу ситуацій та прийняття обґрунтованих рішень;

– рефлексивна готовність – потреба й уміння самопізнання, самоконтролю і самооцінки своєї організаторської діяльності, уміння організувати здійснення членами групи аналізу обраних способів виконання завдання, свого місця в діяльності і ставлення до неї.

Зв'язок умінь зі здібностями розкриває ще один аспект особистісного характеру вмінь. Цей зв'язок виявляється у визначенні суті даних понять та їх структурному співвідношенні. Під здібностями розуміють якості особистості, що мають так само, як й уміння, суттєве значення у процесі виконання деякої діяльності, є необхідною умовою її успішного виконання (О. Леонтьєв, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.). Водночас дослідники зазначають, що лише здібності не гарантують успішного здійснення діяльності. На це впливають не окремі здібності людини, а їх «своєрідне поєднання», що характеризує особистість у цілому (Б. Теплов), її інтелектуальну, емоційну і вольову сфери (В. Крутецький, А. Ковальов, В. Мясичев), мета, мотивація діяльності (В. Шадриков). Як зазначає Б. Теплов, здібності виявляються у динаміці набуття і формування знань, умінь і навичок в умовах конкретної діяльності [14, с. 18].

О. Романовський розглядає вдосконалення організаторських здібностей як розвиток відповідних умінь і навичок. При цьому організаторські здібності науковці визначають як уміння ефективно організувати спільну роботу людей, розподіляти між ними конкретні завдання й забезпечити їх належне виконання [13, с. 38 – 39].

До організаторських здібностей дослідники відносять різні якості та вміння: здатність до самоорганізації (В. Сапоровська), уміння організувати колектив шляхом переконання в необхідності виконання певного виду діяльності (М. Левитов), уміння стимулювати і регулювати діяльність інших людей, здійснювати оптимальний виховний вплив на колектив і особистість (А. Мікаберідзе), створити дружню атмосферу в колективі, уміння приймати адекватні рішення, контролювати їх виконання (М. Станкін), здатність до реалізації основних організаторських функцій: вироблення і прийняття рішень; організаційної роботи щодо виконання рішень; регулювання

і коригування; обліку і контролю (В. Давидов), такі якості особистості як гнучкість і динаміку сприйняття, спостережливість, хорошу пам'ять щодо деталей, уміння передбачати наслідки діяльності, вимогливість (Р. Гуллаш, І. Ломпшер, Є. Нікітіна).

Н. Галева [3] у структурі організаторських здібностей виділяє особистісний блок (мотивація, ціннісне ставлення до організаторської діяльності і процесу формування організаторських здібностей, особистісні якості, здатність до самоосвіти) та знаннево-дійовий блок структурованих знань та вмінь, оволодіння якими сприятиме формуванню організаторських здібностей: 1) знання і вміння, що дозволять організатору краще бачити і використовувати можливості кожного учасника діяльності; 2) знання та вміння, що сприяють спілкуванню; 3) знання та вміння, що є необхідними для безпосередньої реалізації діяльності і відображають логіку організаторської діяльності: цілепокладання – планування – розподіл об'єктів роботи – реалізація – координація дій, стимулювання, контроль – аналіз.

Щодо взаємозв'язку вмінь і здібностей ми поділяємо думку В. Крутецького, який зазначав, що для аналізу здібностей доцільно розглядати якості, особливості людини, яка виконує певну діяльність, а для аналізу вмінь – якості та особливості діяльності, яку здійснює людина [8]. Тут немає протиставлення здібностей і вмінь, успішне формування і розвиток здібностей відбувається лише в процесі оволодіння вміннями.

К. Платонов [11] характеризує здібності як ступінь відповідності особистості в цілому певній діяльності, що розкривається через структуру даної особистості і вимог до неї видом діяльності. У своєму дослідженні організаторських вмінь майбутніх інженерів ми ґрунтуємося на специфіці організаторської діяльності інженерних працівників.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень проблеми організаторських здібностей дозволяє виділити таку їх особливість як зв'язок із природними задатками. Існує думка, що за своєю суттю організаторські здібності є покликанням, особливою властивістю людини, яка визначається значною мірою її природними задатками. Природжені риси визнаються провідними, а навчання або розвиває природні якості, або частково заповнює їх недостачу чи відсутність (Я. Зеленецький [4]). Т. Шибутані вважає, що справжній організатор – це природний тип, він народжується, а не формується [17].

Прихильники протилежної думки вважають, що задатки як «природні передумови» здібностей є бажаною, але не обов'язковою

основою для їх формування (Р. Немов, А. Петровський, М. Ярошевський). Поява здібностей до певного виду діяльності залежить від її складності, і вплив задатків у цьому процесі є незначним (Л. Божович, Б. Єресь). А. Ковальов і В. Мясичев зауважують, що організаторські здібності менш за все потребують певних особливих природних передумов [6].

На нашу думку, не варто заперечувати наявність природних передумов організаторських здібностей і не враховувати їх. У працях І. Мангутова і Л. Уманського [9] організаторські здібності розглядаються як комплекс індивідуально-психологічних якостей і властивостей людини, що є однією з провідних умов успішного оволодіння нею організаторською діяльністю. Багаторічне і різностороннє дослідження Л. Уманським [16] психології організаторської діяльності дозволило науковцю виявити факти раннього розвитку організаторських здібностей дітей, своєрідність особистості здібного та нездібного організатора, специфічний характер організаторської діяльності, що свідчить у сукупності про існування природних передумов організаторських здібностей.

У своєму дослідженні ми враховували дану ознаку умінь в технології формування організаторських умінь майбутніх інженерів шляхом залучення студентів до складання індивідуальної програми саморозвитку і самовдосконалення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розкриття суті вмінь на основі аналізу тлумачень цього поняття в науковій психолого-педагогічній літературі дало можливість з'ясувати їх основні характерні ознаки (цілеспрямованість, діяльнісний характер, творче спрямування, залежність між знаннями, навичками та вміннями, особистісний характер умінь) і конкретизувати вияв кожної з ознак для організаторських умінь.

Подальше дослідження полягає в розробці технології щодо формування організаторських умінь майбутніх інженерів з урахуванням виявлених особливостей умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация педагогического процесса (в вопросах и ответах) / Ю.К. Бабанский, М.М. Поташник. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Рад. шк., 1994. – 287 с.
2. Воровщиков С.Г. Учебно-воспитательная компетентность старшеклассников : состав, структура, деятельностный компонент : монография / С.Г. Воровщиков. М. : АПК «ППРО», 2006. – 160 с.
3. Галеева Н.А. Формирование организаторских способностей студентов вуза во внеаудиторной деятельности : автореф. дис. на соиск. учен. сте-

- пени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н.А. Галеева. – Красноярск, 2008. – 21 с.
4. Зеленевский Я. Организация трудовых коллективов. Введение в теорию организации и управления / Я. Зеленевский. – М. : Прогресс, 1971. – 311 с.
 5. Иващенко Г.М. Педагогические проблемы формирования у старшеклассников организаторских качеств : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. пед. Наук : спец. 13.00.01 – «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Г.И. Иващенко. – М., 1972. – 21 с.
 6. Ковалев А.Г. Психические особенности человека / А.Г. Ковалев, В.Н. Мясичев. – Т. 2. : Способности, гл. X. Организаторские способности. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1960. – 304 с.
 7. Керженцев П.М. Принципы организации / П.М. Керженцев. – М. : Экономика, 1968. – 464 с.
 8. Крутецкий В.А. Педагогические проблемы формирования педагогической направленности и способностей / В.А. Крутецкий. – М., 1982.
 9. Мангутов И.С. Организатор и организаторская деятельность / И.С. Мангутов, Л.И. Уманский. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1975. – 312 с.
 10. Платонов К.К. О знаниях, навыках и умениях / К.К. Платонов // Советская педагогика. – 1963. – №11. – С. 93 – 103.
 11. Платонов К.К. Проблемы способностей / К.К. Платонов. – М. : Наука, 1972. – 312 с.
 12. Психологический словарь / Под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
 13. Романовський О.Г. Психологія управління: навчальний посібник / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, А.О. Лаврентьева. – Харків : НТУ «ХПИ», 2001. – 161 с.
 14. Теплов Б.М. Избранные труды / Б.М. Теплов : В 2 т. / Ред.-сост., авт. вступ. ст. и коммент. Н.С. Лейтс, И.В. Равич-Щербо. – М. : Педагогика, 1985. – Т.1. – 328 с.
 15. Уманский Л.И. Кто может стать организатором / Л.И. Уманский // Молодой коммунист. – 1966. – №9. – С. 79 – 85.
 16. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Л.И. Уманский. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.
 17. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – М. : Прогресс, 1969. – 535 с.
 18. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.